

UMAROVA SOHIBA MIRZAYEVNA

*Baxmal tumani 22-umumta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning dolzarbligi, pedagogik va psixologik asoslari, samarali metod va vositalari keng yoritilgan. Tadqiqotda mantiqiy fikrlash tushunchasining mohiyati, boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlari, didaktik o'yinlar, muammoli ta'lim, fanlararo integratsiya va innovatsion yondashuvlarning ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, PIRLS va TIMSS kabi xalqaro baholash dasturlarida talab etiladigan mantiqiy tafakkur ko'nikmalarini shakllantirish masalalari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Mantiqiy fikrlash, boshlang'ich ta'lim, didaktik o'yinlar, muammoli ta'lim, fanlararo integratsiya, PIRLS, TIMSS, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация. В данной статье подробно рассматриваются актуальность, педагогические и психологические основы, эффективные методы и инструменты развития логического мышления у учащихся начальной школы. В исследовании научно анализируется сущность понятия логического мышления, психологические характеристики детей младшего школьного возраста, важность дидактических игр, проблемно-ориентированного обучения, междисциплинарной интеграции и инновационных подходов. Также выявляются проблемы развития навыков логического мышления, необходимых в международных программах оценки, таких как PIRLS и TIMSS.

Ключевые слова: Логическое мышление, начальное образование, дидактические игры, проблемно-ориентированное обучение, междисциплинарная интеграция, PIRLS, TIMSS, педагогические технологии.

Annotation. This article extensively discusses the relevance, pedagogical and psychological foundations, effective methods and tools for developing logical thinking in primary school students. The study scientifically analyzes the essence of the concept of logical thinking, the psychological characteristics of primary school children, the importance of didactic games, problem-based learning, interdisciplinary integration and innovative approaches. It also reveals the issues of developing logical thinking skills required in international assessment programs such as PIRLS and TIMSS.

Keywords: Logical thinking, primary education, didactic games, problem-based learning, interdisciplinary integration, PIRLS, TIMSS, pedagogical technologies.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarni hal eta olish kompetensiyalarini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda. Bugungi globallashtirish sharoitida tezkor qaror qabul qila oladigan, tanqidiy va mantiqiy fikrlovchi shaxslarni tayyorlash jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biridir.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxsning intellektual rivojlanishida alohida o'rin tutadi. Aynan shu davrda o'quvchilarda tafakkur, nutq, diqqat, xotira va mantiqiy fikrlash asoslari shakllanadi. Shuning uchun boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish masalasi pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga, fanlararo bog'liqlikni anglashiga, real hayotiy vaziyatlarga moslashishiga va kelgusida muvaffaqiyatli ta'lim olishiga xizmat qiladi. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik asoslari, samarali metodlari va amaliy ahamiyati batafsil yoritiladi.

Asosiy qism. Mantiqiy fikrlash tushunchasining ilmiy-nazariy asoslari Mantiqiy fikrlash – bu inson tafakkurining eng muhim shakllaridan biri bo'lib, predmet va hodisalar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash, ularni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va xulosa chiqarish jarayonlarini o'z ichiga oladi.

Psixologik-pedagogik adabiyotlarda mantiqiy fikrlash shaxsning intellektual rivojlanish darajasini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlardan biri sifatida e'tirof etiladi.

Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda tafakkur asosan konkret-obrazli xarakterga ega bo'ladi. Shu bois mantiqiy fikrlashni rivojlantirish jarayonida ko'rgazmali vositalar, predmetlar bilan amaliy harakatlar, rasmlar va sxemalardan foydalanish katta ahamiyatga ega.

Mantiqiy fikrlashning shakllanishi bosqichma-bosqich amalga oshib, dastlab taqqoslash va guruhlash, keyinchalik tahlil va umumlashtirish ko'nikmalari rivojlanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari Boshlang'ich sinf o'quvchilari (6–10 yosh) uchun quyidagi psixologik xususiyatlar xos:

- ✓ diqqatning barqaror emasligi va tez chalg'ishi;
- ✓ o'yin faoliyatiga kuchli ehtiyoj;
- ✓ emotsional ta'sirchanlik;
- ✓ tasavvur va fantaziyaning faol rivojlanishi;
- ✓ o'qituvchi shaxsiga yuqori darajada taqlid qilish.

Mazkur xususiyatlarni inobatga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Ayniqsa, o'yin, musobaqa va qiziqarli topshiriqlar orqali berilgan bilimlar bolalar tomonidan tez va oson o'zlashtiriladi.

Mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik metodlari.

3.1. Didaktik o'yinlar metodi Didaktik o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. O'yin jarayonida o'quvchilar erkin fikrlaydi, xato qilishdan qo'rqmaydi va o'z fikrini ochiq ifodalaydi. "Ortiqcha predmetni top", "Mantiqiy zanjir", "Davomini top", "To'g'ri yoki noto'g'ri" kabi o'yinlar o'quvchilarning tahliliy va mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi.

3.2. Muammoli ta'lim metodi Muammoli ta'lim o'quvchilarda mustaqil fikrlash, savol qo'yish va yechim izlash ko'nikmalarini shakllantiradi. O'qituvchi tomonidan yaratilgan muammoli vaziyatlar o'quvchini fikrlashga majbur qiladi va mantiqiy xulosaga kelishga undaydi.

3.3. Guruhli va juftlikda ishlash Guruhli ishlarda o'quvchilar o'zaro fikr almashadi, bahs yuritadi va umumiy xulosaga keladi. Bu metod mantiqiy fikrlash bilan bir qatorda ijtimoiy faollik va muloqot madaniyatini ham rivojlantiradi.

Fanlararo integratsiya boshlang'ich ta'limda muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, matematika darslarida ona tili bilan integratsiya asosida matnli masalalarni tahlil qilish, tabiatshunoslik darslarida kuzatish va xulosa chiqarish o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi.

Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchining bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirishiga, o'rganilgan bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llay olishiga xizmat qiladi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchisidan ta'lim jarayonini ilmiy asoslangan, maqsadga yo'naltirilgan va zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish talab etiladi.

Mantiqiy fikrlash tushunchasining mazmuni.

Mantiqiy fikrlash — bu shaxsning voqea-hodisalar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash, tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish asosida xulosa chiqarish qobiliyatidir. Psixologiya fanida mantiqiy fikrlash tafakkurning eng muhim shakllaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda mantiqiy fikrlash quyidagi bosqichlarda shakllanadi:

- ❖ ko'rgazmali-harakatli fikrlash;
- ❖ ko'rgazmali-obrazli fikrlash;
- ❖ elementar mantiqiy fikrlash.

Mazkur bosqichlarni inobatga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning tafakkur rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkurining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- ✓ abstrakt fikrlashning yetarli darajada rivojlanmaganligi;
- ✓ ko'rgazmalilikka ehtiyojning yuqoriligi;
- ✓ o'yin faoliyatiga moyillik;

✓ qiziqish va taqlid orqali o‘rganish.

Shu sababli mantiqiy fikrlashni rivojlantirish jarayonida o‘yin elementlari, rangli tasvirlar, sxema va modellar muhim o‘rin egallaydi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish quyidagi pedagogik asoslar asosida amalga oshiriladi:

1. Ilmiylik va izchillik tamoyili

Topshiriqlar osondan murakkabga qarab berilishi, bilimlar tizimli tarzda shakllantirilishi lozim.

2. Yoshga moslik tamoyili

O‘quv materiallari o‘quvchilarning yosh va individual imkoniyatlariga mos bo‘lishi zarur.

3. Faollik va mustaqillikni ta‘minlash

O‘quvchi bilimni tayyor holda emas, balki izlanish orqali egallashi kerak.

4. Ko‘rgazmalilik tamoyili

Ko‘rgazmali vositalar mantiqiy fikrlashni tushunarli va samarali qiladi.

Mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda qo‘llaniladigan metodlar.

Boshlang‘ich sinflarda quyidagi metodlar keng qo‘llaniladi:

- ✓ muammoli ta‘lim metodi;
- ✓ savol-javob va suhbat metodi;
- ✓ taqqoslash va tahlil mashqlari;
- ✓ mantiqiy masalalar va boshqotirmalar;
- ✓ klaster va “aqliy hujum” usullari;
- ✓ guruhli va juftlikda ishlash.

Bu metodlar o‘quvchilarning bilish faolligini oshiradi va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Xalqaro baholash dasturlari talablari PIRLS va TIMSS kabi xalqaro baholash dasturlarida o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashi, matnni tushunishi, tahlil qilishi va xulosa chiqarish ko‘nikmalariga alohida e‘tibor qaratiladi. Shu sababli boshlang‘ich sinf darslarida ushbu ko‘nikmalarni shakllantirish ta‘lim sifati va xalqaro reytinglarda yuqori natijalarga erishish uchun muhim hisoblanadi.

O‘qituvchining pedagogik faoliyatidagi o‘rni Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi mantiqiy fikrlashni rivojlantirish jarayonida yetakchi shaxsdir. O‘qituvchi o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda darsni rejalashtirishi, innovatsion metodlardan foydalanishi va qulay psixologik muhit yaratishi zarur.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish zamonaviy ta‘lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Mantiqiy fikrlashni shakllantirish orqali o‘quvchilarning bilimlarni ongli o‘zlashtirishi, mustaqil va tanqidiy fikrlashi, hayotiy muammolarni hal qilish qobiliyati rivojlanadi.

Didaktik o‘yinlar, muammoli ta’lim, fanlararo integratsiya va xalqaro baholash dasturlari talablari asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni yuqori samaradorlikka olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva M. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan, 2020.
2. G‘ofurov Z. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
3. Karimova D. Boshlang‘ich sinf metodikasi. – Toshkent, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent.2020 yil
5. **Doniyorov, M.** PISA, PIRLS, TIMSS INTERNATIONAL ASSESSMENT RESEARCH AND ITS SPECIFIC ASPECTS. Acta NUUz: O‘zMu Xabarlar (Vol. 1 No. 1.10.1). **2024.**
6. **Saydaxmetova, D. K.** Importance and Significance of International Student Assessment Programs PISA and TIMSS in Education. Pedagogical Cluster-Journal of Pedagogical Developments, 2(2), 489–497. **2024.**